

CHARLOTTE BRONTÛOVÁ: Jana Eyrová
Dobrovský s.r.o. v edici Omega, 2013, přeložil Petr Polák

versus

CHARLOTTE BRONTÛOVÁ: Jana Eyrová
Jota, 2007 (dotisk 2012), přeložila Jarmila Fastrová
(plus všechna starší vydání v témže překladu pořízeném v 50. letech)

porovnání překladů

Edice Omega je projekt, jaký se v prostředí knižních nakladatelství objevuje pravidelně; vždycky se najde někdo, kdo přijde s nápadem levné edice, která programově šetří na nákladech za autorské honoráře tím, že volí autory s propadlými právy, a to včetně práv na překlady. Takový koncept je zcela legální, defektní je pouze esteticky, a především pak v prostředí měnícího se jazyka a doby hájení práv prodloužené na 70. let, protože tím pádem takový nakladatel musí používat sto let staré překlady, jejichž jazyk je zastaralý, přestože dávno jsou k dispozici moderní překlady, u řady titulů i více takových. Problém (ba porušení zákona) to začíná být, teprve když se nakladatel, pokud se žádný vhodný kandidát levnější edice nenaskytá, rozhodne novější překlad s „živými“ právy přesto použít, ale maskovaný redakčními úpravami jako dílo někoho jiného. Samozřejmě se věc hůře dokazuje a původci textu vždy mohou tvrdit, že prostě jen dva různí překladatelé došli k podobným řešením, ale porovnáním výše zmíněných překladů jsem dospěl k jednoznačnému přesvědčení, že zde o plagiát jde.

Samotné indicie přirozeně nestačí, ale než se dostanu k pádnějším důkazům, uvedu i je. Především je podezřelé, že Petr Polák jako překladatel má, nakolik je zjistitelné, na svém kontě jen právě Janu Eyrovou a k ní dvě sbírky klasických fantasy povídek Roberta E. Howarda, což je poněkud bizarní kombinace, a navíc na překladech Howarda také lpí podezření, že do větší než přípustné míry čerpaly z překladů Jana Kantůrka z 90. let. Ale budiž, dejme tomu, že Petr Polák jako Athéna vystoupil z Diovy hlavy v plné zbroji rovnou schopen bez předchozí praxe překládat klenoty viktoriánské prózy. Text však vykazuje shody s originálem v míře, které je u opravdových, poctivých paralelních překladů nemyslitelná. Struktura vět a souvětí většinou zůstává zachována, text je měněn spíše jen na lexikální úrovni a tak, že věty a souvětí jinak propojuje. Vše to jsou typické znaky redakčních úprav, nikoli samostatného překladu. Navíc lze konstatovat, že míra shody s překladem J. Fastrové je nekonzistentní: v prvních dvou třech kapitolách je množství odlišností podstatně vyšší, pak strmě klesá a v hlubinách pětisetstránkového textu jsou už beze změny či jen s mikroskopickými změnami celé obsáhlé pasáže. Opět to působí dojmem, že maskování proběhlo především v expozici románu, kdežto o dalších jeho částech se už předpokládalo, že tak daleko nikdo nezabrousí.

Dílo Jana Eyrová je jedno mnohastrankové minové pole složitého textu, které nabízí nespočet možností, aby se plagiát prozradil. A také kdekoli do textu zakrojíme, během několik odstavců na podezřelé shody narazíme – a tím myslím podezřelé shody vysoce nad rámec onoho nepravděpodobného tvrzení, že náhodou došlo ve statisících případech k podobným překladatelským řešením ve větné struktuře. Například v prvním odstavci 26.

kapitoly je Jana strojena tak, že jí závoj připíchnou na šaty „brožkou“ (Fastrová). V originále není zdobnělina, jen „brooch“. Jak to, že „Polák“ tu nad rámec originálu dodanou a navíc vcelku málo používanou zdobnělinu nejen opakuje, ale ještě navíc ji kdovíproč v typické jazykové necitlivosti amatérských anglistů doplnil o nesmyslné adjektivní určení „malou brožkou“???

Dokladovat tato tvrzení dalšími citacemi by bylo útrpně dlouhé; kdokoli, kdo chová pochybnosti, nechť se laskavě přesvědčí sám.

Mnohem jednodušší bude přejít k důkazům, které lze vyložit na menší ploše, ale přitom jsou samy o sobě pádnější.

V první řadě se jedná o některé reálie a jména jednajících osob. Tady je dlužno podotknout, že ve vydání v edici Omega je ediční poznámka sdělující, že „Výchozím textem pro vydání této knihy je edice z roku 1994 (nakladatelství Penguin Books).“ Nemohu si to vyložit jinak, než že při maskovací redakci bylo použito levné moderní vydání z Penguin Classics, s jehož pomocí byly do překladu J. Fastrové zaváděny prvky originálu tak, aby výsledný text více vypadal jako samostatný překlad, přičemž změn bylo provedeno nepoměrně více v expozici a další změny byly dodány plošně za pomoci počítače, systémem „vyhledej a zaměň“ (a v některých případech bohužel spíš „vyhledej a znič“). Jen tak si lze vysvětlit, že ve výčtu severských končin na samotném začátku knihy byla zachována složitá struktura dotyčného souvětí, ale správné „Špicberky“ byly podle originálu změněny na „Spitzbergen“, a co hůře, místo správného „Nová země“ (Novaja Zemlja) je zde anglický tvar „Nova Zemby“ (sic!), o němž se dočítám, že se do angličtiny dostal patrně přes holandštinu tak, jak toponymum špatně z azbuky kdysi přečetli holandští námořníci.

Vraťme se ale k osobním jménům. Jarmila Fastrová ve shodě s tehdy převládajícím přístupem drtivou většinu křestních jmen počešťovala, a tak se její text hemží spoustou Haniček, Bětušek, Lízinek, Jiříků a tak dále. Původce vydání v edici Omega se rozhodl všude vrátit anglická jména. Ostatně, takové rozhodnutí je logické a odpovídá vývoji jazyka i plošného kulturního povědomí o reáliích anglofonních zemí. Nic tedy proti tomu, že zde nacházíme samé Hannah, Bessie, Lizzie a Johny a podobně. V dalším textu, daleko za zónou hojných maskovacích oprav, však do textu vstupuje veledůležitá mužská postava, v překladu Jarmily Fastrové „Jan Křtitel Rivers“. Petr Polák, už patrně zemdlen, jen mechanicky pokračoval v nahrazování Janů Johny, a tak výsledkem je hybridní „John Křtitel“, což je vybraně pitomé i samo o sobě. Horší nicméně je, že v anglickém originálu žádný Křtitel není! V angličtině se tato postava jmenuje St. John Rivers. Je tu pasáž vysvětlující, že i pro současníky je „St. John“ dost podivné křestní jméno. J. Fastrová se zjevně rozhodla pro lepší srozumitelnost této pasáže a vyšší konzistenci jmen nahradit svatého Jana jiným, biblickým jménem. Jenže pravděpodobnost, že by se ten úchylný „John Křtitel“ mohl dostat do „Polákova překladu“ jinak než opisováním a redakční změnou, mi připadá mizivá.

Dalším přesvědčivým prvkem jsou citace básní v knize. Není jich tu mnoho a dvě se vyskytují hned v expozici románu. Jednak lidová píseň o těžkém osudu sirotků, dále kousek básně předromantického básníka Jamese Thomsona „Podzim“.

Obě „Polák“ uvádí do písničky přesně jako Fastrová. Nevím, zda se k tomu rozhodl proto, že se bál do rýmovaného a rytmizovaného textu sahat, anebo protože si myslel, že tu Fastrová cituje nějaký zavedený český překlad a on si tudíž může dovolit totéž. Ve výsledku je to ale jedno: oba texty totiž Fastrová přeložila sama, necitovala. U lidové písně to je zjevné, u Thomsona citovat mohla, ale kdo ví, jestli o existenci překladů věděla; v samotném románu není nikde uvedeno, odkud úryvek je, a v 50. letech to rozhodně nešlo najít jako dnes, pětiminutovým pátráním na internetu.

Thomsonův cyklus „Roční doby“ vyšel česky hned dvakrát. Nejstarší, hrubě archaický a nepoužitelný překlad vyšel už v polovině 19. století. V roce 1912 pak vyšel překlad Josefa Julia Davida u nakladatelství Otto v této podobě:

Neb v divých vírech moře Severní
kde vře kol nahých, dumných ostrovů
nejzazší Thulé, a kde Atlantská
se vlna dme skrz bouřné Hebridy (...)

Jarmila Fastrová zvolila vlastní překlad, a to takovýto:

Kde v bouřných vírech moře Severní
kypí kol holých, smutných ostrovů
daleké Thule a kde oceán se dravě
hrne mezi Hebridy.

Petr Polák má báseň do písmene stejně.

Možností, že by ji sám přebásnil zcela stejně, se doufám ani nemusíme zabývat. A v celém zbytku vesmíru je toliko jediné místo, kde se takto přesně dal úryvek opsat, a tím je překlad Jarmily Fastrové.

Rád bych se mýlil a rád si vyslechnu protiargumenty. Ale věc mi připadá zcela zjevná. Omega vydává levně klasiky.

Jota má díky dotisku patrně smlouvou s dědici prodloužená práva na překlad Fastrové. A v edici **Omega** náhle vyjde překlad, který se překladu Fastrové proklatě podobá. Závěr ať si učiní každý sám.

Richard Podaný